

Agnieszka Jurczak

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Badania nad młodzieżą stanowią obecnie bardzo ważny obszar badań w naukach społecznych, a w tym również w samej socjologii¹. Zainteresowanie to wynika z roli, jaką adolescenti pełnią w społeczeństwie. Jest to kategoria szczególnie podatna i szybko dostosowująca się do zachodzących przemian społecznych. W tym aspekcie stanowi „zwierciadło epoki”², w którym dostrzec można przemiany zachodzące w obszarze behawioralnym, emocjonalnym i poznawczym charakterystyczne dla każdej społeczności w określonym momencie jej rozwoju. Krystyna Szafraniec postrzega wyniki tego typu analiz jako „barometr zmian i społecznych nastrojów”³, ponieważ wskazują one na przyczyny, uwarunkowania oraz możliwe skutki zaistniałych przemian.

Młodzież stanowi specyficzną kategorię analityczną również z tego względu, że nie posiada jeszcze utrwalonego systemu aksjonormatywnego, znajduje się na etapie definiowania własnego „ja” i poszukiwania swojej tożsamości. Analizy jej dotyczące za swój przedmiot przyjmują więc „ruchliwy element struktury społecznej”⁴. Starają się przy tym przedstawić go jako integralną część środowiska, w którym funkcjonuje. Dlatego też problemem socjologicznych badań empirycznych dotyczących adolescentów są często kapitał społeczny, kulturowy lub kapitał społeczno-kulturowy⁵, o którym traktować będzie opisywana dysertacja. Zasoby budujące poszczególne typów kapitałów postrzegane są jako te, które sprawiają, że jednostka zajmuje określoną pozycję społeczną, co z kolei generuje szereg dodatkowych implikacji.

Wokół problemów definicyjnych

---

¹ Wśród prac poświęconych temu problemowi są np. *Równi, ale różni. Studia nad kryzysem i rozwojem społeczeństwa polskiego*, red. A. Bobko, B. Marek-Zborowska, Rzeszów 2012; *Młodzież jako problem i wyzwanie ponowoczesności*, red. K. Szafraniec, Toruń 2011; T. Szlendak, *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa 2011; *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie*, red. L. Dyczewski, Lublin 2007; J. Mariański, *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów*, Lublin 1995, i inni.

² M. Niezgoda, *Młodzież jako przedmiot zainteresowania socjologii*, „Rocznik Lubuski” 2014, t. 40, s. 52.

³ *Młodzi 2011*, red. K. Szafraniec, Warszawa 2011, s. 11.

⁴ Por. M. Niezgoda, *Młodzież i struktura społeczna* [w:] *Równi, ale różni. Studia nad kryzysem i rozwojem społeczeństwa polskiego*, red. A. Bobko, B. Marek-Zborowska, Rzeszów 2012.

⁵ Np. *Kapitał społeczno-kulturowy młodych Polaków i ich postawy wobec pracy*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2016, nr 24, s. 96-112; M. Ziółkowski, *Kapitał społeczny, kulturowy i materialny i ich wzajemne konwersje we współczesnym społeczeństwie polskim*, „Studia Edukacyjne” 2012, nr 22, s. 7-27; *Kapitały: ludzie i instytucje. Studia socjologiczne*, red. M. Szczepański, A. Śliz, Tychy-Opole 2006.

Ze względu na złożoność zmian, jakie zachodzą w świecie współczesnym oraz uwzględniając specyfikę funkcjonowania młodzieży polonijnej, za zasadne wydaje się postawienie pytania o to jaka jest struktura kapitału społecznego i kulturowego badanych osób. Za pomocą wybranych koncepcji teoretycznych obu kapitałów, możliwe będzie wielopłaszczyznowe (ogólne, makrostrukturalne oraz segmentowe, mikrostrukturalne) podejście do analizowanego problemu. Uwzględni ono zarówno relację jednostki z innymi aktorami społecznymi, które wokół niej funkcjonują (kapitał społeczny), jak też zbiór przekazywanych w procesie socjalizacji wartości, zachowań, norm i postaw (kapitał kulturowy).

Oba wspomniane wyżej kapitały doczekały się w naukach społecznych wielu ujęć teoretycznych i różnego rodzaju opracowań⁶. Wybrany w pracy przedmiot badań wymaga jednak szczególnej analizy tych spośród nich, na podstawie których możliwe będzie stworzenie wskaźników niezbędnych do przeprowadzenia badań empirycznych. Jest to również konieczne dla operacjonalizacji terminu „młodzież”, gdzie pewne granice może stworzyć przyjęcie rozróżnienia na kategorię socjologiczną i kategorię społeczną⁷. Jest to jednak kryterium nieostre, dlatego istnieje potrzeba wprowadzenia dodatkowych czynników (np. wieku⁸), za pomocą których można byłoby opisać badaną zbiorowość. Należy też przyjąć kategorię pokolenia, które za Piotrem Sztompką definiowane jest jako „zbiorowość ludzi, którzy doświadczyli takich samych, ważnych wydarzeń historycznych, przeżyli te

---

⁶ Np. P. Bourdieu, *The Forms of Capital*, [w:] C. J. Richardson, *Handbook of Theory and Research of Sociology of Education*, New York 1986, s. 117-142; A. Portes, *Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology*, „Annual Review of Sociology” 1998, nr 24, s. 1-24; J. Coleman, *Social Capital in the Creation of Social Theory*, „American Journal of Sociology” 1988, nr 94, s. 95-121; P. Bourdieu, J. C. Passeron, *Reprodukcja. Elementy teorii system nauczania*, tłum. E. Neyman, Warszawa 1990; F. Fukuyama, *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, tłum. A i L. Śliwa, Warszawa-Wrocław 1997; *Kapitał społeczno-kulturowy a rozwój lokalny i regionalny*, red. M. S. Szczepański, Tychy 2000; M. Woolcock, *The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes*, [w:] *The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-Being*, 2001; N. Lin, *Social Capital. A Theory of Social Structure and Action*, Cambridge 2001; R. Putnam, *Social Capital – Measurement and Consequences*, [w:] *The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-Being*, 2001; R. Putnam, *Demokracja w działaniu*, Kraków 2002; A. Bartoszek, *Kapitał społeczno-kulturowy młodej inteligencji wobec wymogów rynku*, Katowice 2003; *Kapitały: Ludzie i instytucje. Studia i szkice socjologiczne*, red. M. S. Szczepański, A. Śliz, Tychy-Opole 2006, P. Sztompka, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Kraków 2007 i inni.

⁷ Piotr Sztompka kategorię socjologiczną rozumie jako „zbiór ludzi podobnych pod względem istotnej społecznie cechy, która implikuje realne podobieństwo sytuacji życiowej, interesów, szans”; natomiast kategorię społeczną definiuje jako „zbiór ludzi podobnych pod względem jakiejś istotnej społecznie cechy, którzy są świadomi tego podobieństwa i odrębności od innych”. P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 197.

⁸ W literaturze przedmiotu przyjmuje się np., że młodzieżą są osoby pomiędzy 13 a 20, 11 a 21, 12 a 18 czy nawet 19 a 25 rokiem życia. Zazwyczaj jest to arbitralna decyzja badacza uwzględniająca specyfikę prowadzonych badań. Zob. B. Fatyga, *Dzicy z naszej ulicy. Antropologia kultury młodzieżowej*, Warszawa 2005; M. Żebrowska, *Teorie rozwoju psychicznego*, [w:] M. Żebrowska (red.) *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*. Warszawa 1966.

same sytuacje, reagowali na te same wyzwania. Ale doświadczali tego wszystkiego osobno, każdy nieco inaczej”⁹.

Wartym zauważenia jest, że Polonia Kanadyjska stanowi szczególną kategorię badawczą. Od samego początku trafiając na obcą ziemię, krzewiła i pielęgnowała rodzimą działalność kulturalną¹⁰. Początkowo działało się to niezależnie w wielu niezależnych ośrodkach; obecnie natomiast forma ta jest bardziej skodyfikowana: Polonia zrzesza się w ramach różnego rodzaju inicjatyw, fundacji i stowarzyszeń celem kultywowania rodzimej tradycji i kultury oraz przekazywania jej kolejnym pokoleniom¹¹. Jest to również widoczne w przypadku młodzieży, która silnie identyfikuje się z Polakami i swoim pochodzeniem.

Obecna literatura przedmiotu poświęca dużo miejsca ogólnemu pojęciu zaangażowania i działalności Polaków na emigracji (również w Kanadzie). Często są to opisy pojedynczych podmiotów (organizacji, fundacji, zrzeszeń) poprzez pryzmat których autorzy chcą spojrzeć na całą społeczność emigracyjną¹². Brakuje jednak opracowań dotyczących młodzieży jako grupy, która przychodząc na świat na poza Polską, oprócz kultury obcej (którą później często internalizuje), kultywuje również spuściznę przekazaną przez rodzinę. Nierzadko dzieje się to dzięki wsparciu różnego rodzaju organizacji i stowarzyszeń, np. Fundacji im. Władysława Reymonta¹³. To, co znamienne w tym kontekście to fakt tego, że ludzie młodzi zazwyczaj negują przecież przekazywane im przez dorosłych wzorce i zachowania. Warto więc pochylić się nad tym problemem i postarać się poszukać odpowiedzi na pytanie dlaczego polonijna młodzież kanadyjska angażuje się w życie społeczno-kulturowe mające na celu poznanie a później krzewienie polskiej historii i tradycji. Skąd bierze się u nich umiłowanie do języka ojczystego? Dlaczego decydują się na uczęszczanie do nieobowiązkowych szkół polonijnych? Wyrażając te wątpliwości z użyciem

---

⁹ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 154-155.

¹⁰ Mowa tutaj już o pierwszych dwóch falach emigracji: po upadku Powstania Listopadowego (1830-1831) oraz po upadku Powstania Styczniowego (1863-1864).

¹¹ Ten fakt stanowi również wstępną przesłankę do podjęcia badań traktujących o kapitale społecznym i kulturowym.

¹² Zob. A. Śliz, *Wielokulturowość: iluzje czy rzeczywistość? Socjologiczne studium przypadku na przykładzie Kongresu Polonii Kanadyjskiej*, Opole 2009; *Obraz Kanady w Polsce*, red. M. Buchholtz, Toruń 2003; L. Pastusiak, *Kraje bliskie a jednak odległe. Polska-Kanada 1945-1961*, Toruń 2002; J. Grabowski, *Historia Kanady*, Warszawa 2001,

¹³ Sama Fundacja powstała 3 kwietnia 1970 roku celem kontynuowania działalności Rady Edukacyjnej Związku Polaków w Kanadzie. Jej działalność skupiała się głównie na propagowaniu polskiej kultury i tradycji; organizacja zajmowała się również szkołami, teatrem i harcerstwem. „Od zarania działalności najważniejszym zadaniem Fundacji było i jest utrzymanie i propagowanie KULTURY POLSKIEJ W KANADZIE, utrzymanie dziedzictwa narodowego wśród Polonii, oraz współudział w rozwoju kultury kanadyjskiej. Pragnąc pobudzić poczucie dumy z polskiego pochodzenia wśród dorastającej tu młodzieży, Fundacja przyznaje stypendia dla studentów polskiego pochodzenia, organizuje konkursy recytatorskie, udziela pomocy finansowej organizacjom, szkołom i różnym zespołom polonijnym, sponsoruje wiele imprez związanych z utrzymaniem i szerzeniem polskości w Kanadzie”¹³. Ponadto, Fundacja prowadzi również działalność wydawniczą.

nomenklatury socjologicznej spytać należy jaka jest struktura kapitału społecznego i kulturowego współczesnej młodzieży polonijnej? Pytanie to jednocześnie stanowi problem badawczy opisywanej dysertacji.

Kwestie metodologiczne

Stworzenie założeń empirycznych przekładających się późniejszą budowę narzędzia badawczego wymaga uprzedniej analizy teorii kapitałów. W przypadku opisywanej dysertacji za zasadne wydaje się przyjęcie jako klamry analitycznej podczas badania kapitału społecznego podziału na kapitał wiążący, pomostowy i podległościowy. Do opisanego pierwszego z nich wykorzystane zostaną następujące wskaźniki¹⁴: zakres bliskich przyjacielskich sieci społecznych, poziom zaufania interpersonalnego oraz do publicznych instytucji krajowych i aktywność obywatelska na rzecz innych. Z kolei wskaźnikami, które posłużą do opisanego kapitału społecznego pomostowego będą: zakres sieci kontaktów z bliskim otoczeniem społecznym, poziom zaufania interpersonalnego oraz wobec publicznych instytucji międzynarodowych i dobrowolna przynależność do określonych grup społecznych. Kapitał społeczny linearny zostanie natomiast opisany za pomocą: członkostwa w grupach, w których występuje sztywna struktura organizacyjna (np. w szkole), zaufania do instytucji administracji publicznej oraz charakteru przynależności do określonych grup społecznych.

W przypadku kapitału kulturowego, klamrą analityczną będzie rozróżnienie na kapitał kulturowy ucieleśniony, zobiektywizowany oraz zinstytucjonalizowany¹⁵. Do ich opisanego posłużą poniższe wskaźniki: wzory aktywności kulturalnej rodziców i opiekunów, wzory aktywności kulturalnej samych badanych, posiadane wartości, deklarowane wzorce zachowań, uczęszczanie do instytucji kultury, stosunek do wiary, czytelnictwo (kapitał ucieleśniony), wykształcenie rodziców, osiągnięcia edukacyjne badanych (kapitał zinstytucjonalizowany), wielkość zasobów domowej biblioteki oraz aktualne warunki mieszkaniowe (kapitał zobiektywizowany).

Zakończenie

---

¹⁴ Wskaźniki wybrane są na podstawie typów opisanych przez R. Putnama: R. Webster, *The Dimensions of Social Capital*, dostępny online: <http://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3591&context=etd>, data dostępu: 7.01.2018.

¹⁵ Annette Lareau oraz Elliot B. Weinginer nazywają te kapitały postawami kulturowymi, preferencjami i zachowaniami.

W dysertacji scharakteryzowana zostanie nie tylko struktura kapitału społecznego i kulturowego badanej młodzieży, ale również możliwa będzie wstępna weryfikacja zależności opisanych przez przywoływanych teoretyków. Rozprawa będzie składała się z dwóch części: teoretycznej i empirycznej. W pierwszej opisane zostaną wybrane koncepcje kapitału społecznego i kulturowego oraz przedstawiona zostanie specyfika funkcjonowania Polonii w Kanadzie. Część empiryczna stanowiła będzie charakterystykę zasobów kapitału społecznego i kulturowego (zgodnie z opisanymi wyżej kłamrami analitycznymi) oraz ich wzajemnych uwarunkowań.

Identyfikacja poziomu badanych kapitałów pozwoli na potwierdzenie bądź sfalsyfikowanie korelacji pomiędzy wysokim poziomem omawianego zasobu a charakterem działalności podejmowanej przez badaną młodzież. Praca przyczyni się do rozwoju problematyki z zakresu teorii oraz empirii dotyczącej badania kapitałów. Uzyskane na drodze planowych analiz wyniki pozwolą uchwycić czynniki decydujące o aktywności młodzieży polonijnej w Kanadzie.